

Ксенија З. Ивковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Докторске студије Српски језик и књижевност
<http://orcid.org/0009-0004-1519-9566>

ДЕКОМПОНОВАНИ ПРЕДИКАТ У ПУБЛИЦИСТИЧКОМ ФУНКЦИОНАЛНОМ СТИЛУ (НА ПРИМЕРИМА ИЗ ДНЕВНЕ И НЕДЕЉНЕ ШТАМПЕ)²

Предмет овог рада јесте синтаксичка анализа декомпонованог предиката у публицистичком функционалном стилу. Циљ истраживања односи се на анализу заступљености најпродуктивнијих модела декомпонованог предиката и разлога декомпоновања предиката. Модели и разлози декомпоновања излистани су из претходних истраживања и потврђени примерима из анализираних корпуса. Корпус за ово истраживање чине електронска издања из архиве дневних листова који претежно информишу о актуелним дневнополитичким и економским темама: *Политика*, *Новости* и лист *Данас* из 2021. и 2022. године, као и једног недељног листа *Недељник*. Одабир оваквог корпуса подстакнут је тиме што садржај наведених листова већински чине чланци политичке тематике у којима је очекивана највећа фреквентност употребе декомпонованог предиката. Хипотеза о фреквентности декомпонованог предиката у публицистичком стилу успостављена је на основу досадашњих резултата функционалностилистичких истраживања, који показују изразиту тежњу ка номинализацији, а с тим и учесталост примера декомпонованог предиката у овом стилу.

Кључне речи: декомпоновани предикат, номинализација, девербативна именица, публицистички стил, ефекти употребе

1. Уводна разматрања

Предмет овог рада јесте синтаксичка и стилистичка анализа декомпонованог предиката у публицистичком функционалном стилу. Циљ рада је уочавање најпродуктивнијих модела декомпоновања унутар анализираних корпуса, као и разлога декомпоновања предиката. Настојаћемо и да објаснимо стилистичке аспекте употребе овог типа аналитичког предиката, односно позитивне и негативне ефекте његове употребе. Корпус за ово истраживање чине електронска издања из архиве дневних листова који претежно информишу о актуелним дневнополитичким и економским темама: *Политика*, *Новости* и лист *Данас* из 2021. и 2022. године, као и једног недељног листа *Недељник*. Иако је у србистичкој литератури декомпоновање на сличном корпусу већ испитано, овај рад даје могућност сагледавања евентуалних промена у фреквентности и моделима декомпонованог предиката на корпусу новијег датума. Методологија истраживања биће прилагођена задатку нашег истраживања, који подразумева примарно синтаксички приступ и анализу корпуса. Декскриптивна метода биће коришћена са циљем да се детаљно опишу и анализирају ексцерпирани примери. С обзиром на то да је циљ рада и одређивање стилистичких елемената употребе декомпо-

1 ksenija.ivkovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено у раду финансираном Министарством просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2024. години број 451-03-66/2024-03/ 200198).

нованог предиката, у анализу ће бити укључен и функционалистички приступ.

Појава декомпоновања предиката један је од процеса језичке номинализације и кондензације. Појам *кондензације* подразумева процес сажимања реченичног и семантичког садржаја ради постизања економичнијег израза. Реченичну кондензацију Радовановић дефинише као појављивање нереченичних језичких средстава (тј. средстава без предикације у финитном глаголском облику) у функцији саопштавања реченичног садржаја. У језицима какав је српски ту појаву уочавамо у форми инфинитива, глаголских прилога, трпног придева, девербативних именица, деадјективних именица и слично. Под *номинализацијом* као ширим појмом подразумевамо и употребу деадјективних и девербативних именица у ту сврху (Радовановић 1990: 13).

Када је реч о терминологији коју аутори користе приликом означавања декомпоновања предиката, треба напоменути да нема потпуне усаглашености приликом дефинисања, а тако и термилошког одређивања различитих типова аналитичких предиката. Поред Танасићевог предлога *декомпоновање глагола* (1995), који би скренуо пажњу на синтаксички план декомпонованог предиката, поменућемо и термин *перифразистични предикат*. Разлике између *декомпонованог* и *перифразистичног предиката* испољавају се и на семантичком и на синтаксичком плану. Са једне стране, *декомпонованим предикатом* сматра се само онај предикат који је синонимичан са својим еквивалентним једночланим парњаком, док је са друге *перифразистични предикат* онај који се не може свести на једну пунозначну лексичку јединицу, а да се не изгубе неке присутне семантичке модификације (Киш, Ковачевић 2008: 235). Термин *декомпоновани предикат* уводи Милорад Радовановић у раду „Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика)”, објашњавајући свој одабир његовом значењском дистанцираношћу и неутралношћу у односу на слична постојећа решења, па и тиме што упућује на деривациону секундарност појаве чији резултат означава (Радовановић 1977: 63). Постојећа слична решења која Радовановић наводи су термини *аналитички предикат*, као и назив *дисоцијација* или *поларизација предиката*. Поред Радовановића, Милка Ивић (1995), Зузана Топољинска (1982), Срето Танасић (1995) одлучују се за једно термилошко решење, не бавећи се разграничавањем. Ивић се одлучује за термин *декомпоновани предикат*, Топољинска за *перифразистични предикатски израз*, а Танасић за већ споменуто решење *декомпоновање глагола*, док ће нешто касније аутори попут Иване Лазић Коњик (2006) успостављати разлику између термина *перифразистични* и *декомпоновани предикат* и тако их користити.

2. Претходна истраживања

Декомпонованим предикатом први у србистичкој науци почиње да се бави Милорад Радовановић 1977. у чланку „Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика)”, где се, први пут у нашој научној литератури, дефинише појам декомпонованог предиката:

„сваки двочлани предикат конструисан по моделу *Verbum* (= глаголска копула или семикопулативни глагол) + *Nomen deverbativum*, а синонимичан (па и комутабилан) са семантички еквивалентним једночланим предикатом (представљеним пунозначном глаголском лексемом из које је изведена девербативна именица двочланог предиката). Нпр. у српскохрватском : *Врши ушлицај* = *ушличе* и сл.” (Радовановић 1977: 53).

Овим чланком Радовановић пажњу посвећује моделима у којима предикатску службу не врши глаголски предикат, већ и одређене аналитичке конструкције са глаголским именицама. Радовановић још закључује и да је декомпоновани предикат последица двоструког синтаксичког деривационог процеса: *номинализоване предикације и екстракције вербалног елемента* из номинализоване предикације. Аутор притом налази да је декомпоновани предикат језичка одлика карактеристична за многе језике, односно наглашава да је реч о „заједничкој типолошкој особини неких модерних европских језика” (Радовановић 1977: 54), као и да је у питању „облик испољавања општег процеса номинализоване исказа у језицима” (Радовановић 1977: 56), што даље имплицира да језици са високим степеном номинализације обилују синтаксичким моделима са овом врстом предиката. Аутор објашњава и да је декомпоновани предикат одлика најпре специјалних функционалних стилова (права, науке, публицистике, администрације).

Након Радовановићевог чланка многи аутори настављају да се баве питањем декомпонованог предиката подстакнути управо поменути радом. Чланак Милке Ивић „Још о декомпоновању предиката” из 1988. коментарише закључке Милорада Радовановића. Ауторка као недостатак у Радовановићевом раду наводи његово непомињање психолошких порива који би објаснили универзалну тежњу језика ка аналитизму, као и изостанак доказа за то да аналитичке конструкције повећавају прецизност саопштењем. Залазећи више од Радовановића у домене прагматике, Милка Ивић се у свом чланку фокусира управо на разјашњавање психолошких мотива који су у вези са учесталошћу аналитичких конструкција, а за које тврди да морају бити универзалног карактера, с обзиром на распрострањеност аналитизма у толиким језицима света (Ивић 1988: 4).

Синтаксичком страном декомпонованог предиката детаљно се бави Срето Танасић у чланку „Декомпоновање глагола и структура просте реченице”, у ком најпре испитује декомпоновање по моделу *семикопулајтивни глагол + девербативна именица*, притом се ограничавајући на појаву декомпоновања на прелазним глаголима. Танасић посматра појаву декомпоновања кроз призму различитих синтаксичких функција које могу имати делови декомпоноване структуре. Аутор оповргава тезу о симетрији декомпонованог и недекомпонованог предиката, односно мишљење да „аналитичка конструкција која настаје у процесу декомпоновања у цјелини врши синтаксичку функцију предиката” (Танасић 1995: 159), наводећи између осталог и примере декомпонованог предиката са девербативном именицом која је у функцији субјекта или објекта. У складу са добијеним резултатима, Танасић предлаже другачије термилолошко решење: „декомпоновање предиката замијенити рјешењем *декомпоновање глагола* или поред оног првог увести и ово друго” (Танасић 1995: 159).

Александра Марковић наводи да је Пиперова синтакса прва описна граматица српског језика у којој се декомпонованим предикатима посвећује посебан одељак (Марковић 2013: 585). Према Пиперовим речима, аналитички предикати састоје се од глаголског и неглаголског дела, при чему глаголски део аналитичког предиката нема самостално лексичко значење. На основу одлика глаголског дела, аналитички предикати се даље деле на *копулајтивне, семикопулајтивне, модалне и фазне*. Иако Пипер у уводном делу декомпоновани предикат не наводи као посебну подгрупу аналитичких предиката, он у наставку, дефинишући их сугерише да се они ипак и тако могу тумачити. Аутор тврди да се декомпоновани предикати од других аналитичких разликују по томе што наспрам себе увек имају

одговарајући синтетички предикат, а да самим тим неки аналитички предикати јесу декомпоновани, док остатак нема такав статус (Пипер 2005: 312–315).

Значајан допринос у разумевању проблема перифрастичних предиката у србистичкој литератури чине и радови о употреби декомпонованог предиката у специјалним стилевима, а најпре у публицистичком функционалном стилу. Први је чланак под називом „Бирократизација језика у новинском тексту” Ивана Трифунагића из 2007. године, који испитује бирократизацију језика, између осталог кроз примере категоризације именичких појмова и употребу декомпонованог предиката у текстовима унутрашње политике једних дневних новина. Трифунагић анализира декомпоновани предикат пре свега као језичко средство којим се постиже одређени ефекат код примаоца поруке, односно читаоца новинског текста. Милена Јакић у свом раду „О типологији декомпонованих конструкција у српском језику” (2011) полази од Радовановићеве дефиниције поменутих врсте предиката, али такође прати и раслојавање ових конструкција на структурном, семантичком и творбеном пољу, на корпусу дневних новина *Политики*. Овај рад пружа значајан допринос у разграничавању декомпонованог предиката од свих конструкција које су њему сличне. На примерима из актуелне дневне штампе, у раду „Прилог класификацији и лексикографској обради перифрастичних предиката,” Ивана Лазић Коњик (2006) испитује појаву перифрастичног предиката са структурног, функционалног и лексикографског аспекта, како би се утврдила њихова функција у медијском дискурсу, статус у лексичком систему, као и модели перифразе предиката. Да је декомпоновање предиката и даље актуелан језички проблем показује и рад Стефана Тодоровића „Перифрастички глаголи као иманентна особина специјалних стилова савременог српског језика” (2022), који даје детаљан приказ проблема декомпонованих конструкција у савременом језичком стању.

3. Анализа грађе

3.1. Разлози декомпоновања

Специфичне су околности које подстичу перифрастично структурирање предиката у српском језику, па ћемо, водећи се ставовима из текста Милорада Радовановића, набројати разлоге и околности који мотивишу употребу декомпонованог предиката уопште, а тако и унутар публицистичког стила. Милорад Радовановић тврди да до декомпоновања предиката у српском језику долази у случајевима где су предикације представљене глаголским лексемама врло апстрактног значења, али наводи и супротне случајеве где нема декомпоновања, типа *Којам → Вршим којање*. Таква чињеница објашњава и фреквентност декомпонованог предиката у специјалним функционалним стилевима језичког стандарда, између осталог и у публицистички с обзиром на то да у таквим интелектуализованим, а по тематици уопштеним и апстрактним доменима језичке употребе декомпоновани предикат функционише као њихов инструмент (Радовановић 1977: 56–58). Иако највећи број ексцерпираних примера декомпонованог предиката из нашег корпуса обухвата лексеме апстрактног значења и потврђује Радовановићеву тезу, пронађен је и одређени број примера са предикацијом која није апстрактног значења. У питању је декомпоновани предикат са глаголом *вршити* и именицом *ископавање*:

Породице жртава киднапованих и убијених на Косову и Метохији затражило је да нас да држава Србија и Еулекс обезбеде обилазак масовне гробнице у Ђаковици где

се врши ископаване посмртних (Нов. 2021); По укидању дозволе Рио Тинту да врши истраживања и ископаванја литијума у Србији, акције ове компаније задесио је нагли пад на берзама (Нов. 2022); Ово је други пут да се врши ископаване на земљишту универзитета у близини храма Христа Спаса (Нед. 2021).

Чињеница да је тек у три примера пронађен модел декомпонованог предиката са именицом која нема апстрактно значење, а нарочито то што је у сва три примера та именица иста, показује да овакви модели декомпоновања заиста функционишу на нивоу изузетка. Ипак, П. Мразовић и З. Вукадиновић показују да иза овакве статистике може постојати и нејезички фактор. Они наводе да „што је именица у глаголској перифрази конкретнија, постављање питања је све могућније” (Мразовић, Вукадиновић 1990: 169), а то заправо значи и да се читалац тако удаљава од могућности информисања.

Истражујући декомпоновање предиката у корпусу научног стила, Андреј Стојановић показује под којим условима долази до декомпоновања где предикације нису представљене глаголским лексемама апстрактног значења. Он наводи да је присутна изразита тенденција повећања броја предиката по моделу вршиш копање, при чему они у свом саставу имају девербативне именице са глаголима нижег степена апстракције, типа: окопаватиш, окопаватиш, одваљиватиш, расађиватиш, оратиш и слично. Стојановић тврди да се такве перифрастичне синтагме редовно јављају у реченицама са анонимним или уопштеним агенсом (Стојановић 2006: 229). У нашем корпусу само један од три примера има познати агенс: По укидању дозволе Рио Тинту да врши истраживања и ископаванја литијума у Србији, акције ове компаније задесио је нагли пад на берзама.

Још један од разлога декомпоновања јесте онај где према девербативним именицама, најчешће у случајевима преузимања из других језика, нема одговарајућег еквивалента (Радовановић 1977: 59–60). Изабрани корпус показује значајан број примера декомпонованог предиката са девербативним именицама које у нашем језику немају одговарајући једночлани глаголски еквивалент:

Или пос терминал код трговца не извршиш трансакцију или банкомат не исплати паре. (Пол. 2021); Наиме, НБС је утврдила да једна банка има огроман број неактивних рачуна корисника (рачуна код којих по налогу клијената нису обављане трансакције, односно код којих није остварен прилив на рачун у последњих неколико година) (Пол. 2022); Муамер Зукорлић (СПП) оценио је да оба закона „имају иншеницију осигурања пуног осећаја слободе и права грађана” (Пол. 2021); Људи имају иншеницију да ствари прилагођавају свом сопственом начину живљења (Дан. 2022); Председница тзв. Косова Вјоса Османи, недавно је за интернет издање немачког недељника „Шпигл”, рекла да су Срби извршили геноцид над косовским Албанцима (Пол. 2021); Надаље, 16. Јула пресретнут је и разговор између Трбића и пуковника Церовића, у којем потони каже да се „мора извршити шприцажа заробљених” (Дан. 2022); Убио 11 људи на Цетињу, полиција каже да није било индиција да ће да изврши такав злочин (Дан. 2022); Лажљивим светским медијима је сасвим нормално да се изврши погром Срба (Нов. 2022); Вучевић, Матић и Ристовски поднели оставке на место посланика у Скупштини (Нед. 2022); Посебно одељење за сузбијање корупције Вишег јавног тужилаштва у Београду донело је наредбу о спровођењу истраге против глумца и продуцента Горана Шушљика због сумње да је извршио кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица (Пол. 2022).

У примерима са девербативним именицама трансакција, иншениција, геноцид, шприцажа ради се о декомпонованим предикатима са именицама преузетим из другог језика, према којима у језичком осећању говорника нема еквивалентних фонолошко-морфолошких адаптација глаголских лексема. У декомпонованом предикату извршити злочин, извршити погром, поднети оставку и из-

вршићи кривично дело девербативна именица није страног порекла, али према њој у нашем језику не постоји одговарајући глаголски еквивалент, односно не постоји синтетички предикат који би му одговарао.

У нашем корпусу као најпродуктивнији показује се облик декомпонованог предиката који настаје „у ситуацијама када је потребно саопштити податак о претходној друштвеној институционализованости акције чију укупност представља предикација (Радовановић 1977: 59–60)“.

Још две земље Западног Балкана воде преговоре о приступању ЕУ, Србија од 2014. и Црна Гора од 2012. (Пол. 2022); На основу којих уставних овлашћења АВ уопште води преговоре о Косову и Метохији? (Дан. 2022); Према његовим речима, Пашићан не може да води ове преговоре (Нов. 2021); Вучић на седници Скупштине УН, у среду држи говор (Нов. 2022); Вучић на Форуму „Појас и пут“ држи говор (Дан. 2021); Vanredni inspeksijski nadzor vrši po zahtevu nevladinih organizacija (Дан. 2022); Посланици у скупштини Црне Горе обавестили су раније председника Црне Горе да је постигнути политички договор да мандатар за састав владе буде Миодраг Лекић, дан након истека рока и након што је Ђукановић данас парламенту доставио предлог за скраћење мандата (Нед. 2022); САД дају снажну подршку специјалном изасланику ЕУ за дијалог Мирославу Лајчаку (Пол. 2021); САД у замену траже да Узбекистан и Таџикистан дају подршку борби против тероризма у Авганистану (Нов. 2022).

Трифунјагић истиче да се оваквим поступцима имплицира да радњу врши институција овлашћена од стране друштва, односно да су радње именоване тако да се подразумева да свака од њих припада одређеном, друштвено условљеном систему радње. Даље, бирократизација језика у новинским текстовима остварује се тако што бирократски апарат једне државе ствара посебан језик специјалне намене, након чега тај исти језик усвајају и политички званичници у сопственим јавним обраћањима. Медији, који извештавају о политичким дешавањима и преносе информације битне за ову сферу, усвајају начин изражавања ове области језичке употребе (Трифунјагић 2006: 239–241). Другим речима, језик публицистике преузима политичко-правну језичку норму.

3.2. Модели декомпоновања

И. Коњик наводи да постоје два основна модела декомпонованог предиката. Први је онај код ког глаголску компоненту чини копулативни глагол *јесам/бићи*, а уз њега долазе именице Ndev и Nact са семом процесуалности. Други модел чине примери декомпонованог предиката са семикопулативним глаголом или пунозначним глаголом који је десемантизован делимично или потпуно, па функционише као семикопулативни. Уз њега долазе именице Ndev и Nact у одређеном падежном облику са предлогом или без њега (Коњик 2005: 556). Када је реч о појединачним могућностима декомпоновања предиката у српском језику, они су бројни, а у анализираном корпусу забележени су следећи примери (због бројности примера различитих модела наводимо само неке од њих ради илустрације):

- а) Cop + y/на+ Ndev (loc)

Декомпоновање предиката у оваквим примерима остварује се номинализовањем глаголске лексеме у, како је Радовановић назива, „псеудолокациону падежну конструкцију“ (Радовановић 1977: 67) са одговарајућом девербативном именицом (као носиоцем лексичког значења двочланог предиката) у локативу, с предлозима у или *на*, и екстракцијом саме предикације (семантички празне) у виду глаголске копуле представљене лексемом *бићи* у финитним облицима. У

анализираном корпусу примери декомпонованог предиката са предлогом у пронађени су у нешто већем броју у односу на оне са предлогом *на*.

Концентрација полена амброзије, кривца за готово половину свих поленских алергија, у *порасиу је* на већини мерних места у Србији, показује мониторинг Агенције за заштиту животне средине (Пол. 2022); Кон: Број заражених *биће у порасиу* и наредне две недеље (Пол. 2021); *У плану је* и тунел испод Зеленог Венца (Нед. 2022); *Нисмо у могућности да* попуштамо мере (Нед. 2021); Здравље жена *је у ризику* због све више дијета без меса (Пол. 2022); Волела бих да *је* моја породица данас *на окупу* (Нед. 2022); Јанковић: *На почетику смо* новог таласа, неће бити добро у септембру (Пол. 2021).

б) Cop + *od* + Ndev(gen)

Декомпоновање предиката реализује се номинализовањем глаголске лексеме у генитивну падежну конструкцију са одговарајућом именицом (у оваквим случајевима генитив може бити слободан или везан, с предлогом *od*), која је у исто време носилац лексичког значења двочланог предиката и екстракцијом саме предикације (семантички празне) у виду глаголске копуле заступљене глаголом *бити* у финитном облику³. Пронађен је једнак број примера са генитивом без предлога и са предлогом *od* (по три), односно примери овог модела декомпонованог предиката са слободним и везаним генитивом подједнако су заступљени у анализираном корпусу. У односу на претходни модел декомпонованог предиката, овај је у истраженом корпусу примећен у знатно мањем броју.

„*Није било сумње*, али Зеленски није хтео да чује”, рекао је Бајден (Пол. 2022); Помоћник Министра просвете Милован Шуваков рекао је данас да *неће бити продужења* рока за завршетак факултета старим студентима (Пол. 2021); *Od користи* им *је било* и искуство совјетске и руске одбрамбене индустрије (Нов. 2021); Препознавање непобитне чињенице о стварности македонске црквене самосталности *od* великог *је значаја* не само за нас већ, уверен сам, и за целокупно православље (Пол. 2022); Она је додала да је незапослена, породична жена настањена у руралном крају и да *је od* великог *значаја* за њу покретање микробизниса (Нов. 2022); Позитивном дискриминацијом ковид пропусницама *не би било кршења* људских права (Пол. 2021).

в) Cop + *pod* + N(instr)

Иако је очекивана већа фреквентност овог модела декомпонованог предиката (уп. Керкез 1998), у нашем корпусу пронађена су укупно четири примера:

Руши се вила у Улици Николаја Краснова 4 на Врачару која *је* до краја децембра 2020. *била pod* претходном *заштитом* као део просторне културно-историјске целине „Источни Врачар” (Пол. 2021); У Србији *је pod заштитом* 471 подручје (Нед. 2021); Санација остале четири банке које *су pod надзором* Агенције за осигурање депозита и санација банака ће се наставити (Нед. 2021); На југу Србије *pod надзором је било* 39 грађана, сви су негативни на коронавирус (Нед. 2021).

г) Ndev (nom) + Cop + Lex

У моделу Ndev (nom) + Cop + Lex декомпоновање предиката остварује се номинализовањем глаголске лексеме у номинативну падежну конструкцију с дeverбативном именицом и екстракцијом саме предикације (семантички празне)

3 С. Тодоровић напомиње да се овај модел декомпонованог предиката најчешће јавља са дeverбативима егзистенцијалног значења, а интерпретира се различитим облицима. Најчешће се интерпретира егзистенцијалним реченицама, типа: *било је говора – говорило се о*, али и предикатским реченицама *Они су говорили о*. Уз то, глагол *бити* јесте примарно копулативни глагол, али се јављају и реализације у којима он преузима функцију семикопулативних, па осим чисто категоријалног значења он уноси егзистенцијално значење *постојати*, *налазити се* (Тодоровић 2022: 39–42).

у виду глаголске копуле коју заступа глагол *бити* у финитном облику. Притом, глаголска копула повезује се са конституентом Lex (по правилу неким квантификатором или квалификатором), на тај начин образујући сложени предикат организован по моделу Cop + Lex, како Радовановић наводи, „ван сфере примарне, сада номинализоване предикације репрезентоване девербативном именицом” (Радовановић 1977: 70). У таквим исказима девербативна именица добија функцију субјекта у оквиру декомпонованог предиката који чини. Говорећи о оваквим примерима декомпонованог предиката, Ивана Лазић Коњик препознаје да се њихова девербативна именица налази у позицији граматичког субјекта и отуда је увек у номинативу, док копула функционише као оператор копулативног предиката, углавном са придевом као лексичким делом. Трансформацијом се именица ревербализује стварајући једнолексемски предикат, а копула са лексичким делом, односно придевом, трансформише се у прилог који детерминише новонастали, прости предикат (Коњик 2005: 558).

Укупна поширошња енергије у ЕУ током 2020. била је шест одсто мања у односу на 2019 (Дан. 2022); Његову идеју којом би српска пољопривреда зато требало да јаче развија производњу раног воћа и поврћа сматрају добром, али је, кажу, проблем што издвајања за пољопривреду нису довољна да би се то остварило.

д) Semicop + Ndev(Acc)

Семикопулативни предикати, односно глаголи са значењем претварања како их назива Стана Ристић (Ристић 2015), исцрпно су представљени у граматицима српског језика. Сложени семикопулативни предикат конституишу три врсте семикопулативних глагола: *фазни*, *модални* и *модалистички*. Семикопулативни предикати са фазним глаголима другачије се третирају код различитих аутора. Радовановић искључује ову врсту предиката из категорије декомпонованог предиката, јер сматра да девербативна именица уз фазни глагол није декомпозиција предиката, већ кондензација реченичног значења уз помоћ номинализоване падежне конструкције (Радовановић 1977: 64). У примерима који потврђују синтаксички модел Semicop + Ndev(Acc) забележене су ситуације са различитим семикопулативним глаголима као потенцијалним средствима за екстракцију предикације, уз девербативну именицу као номинализовано лексичко језгро двочланог предиката.

Вршићи (Извршићи)

У анализираном корпусу највећи број декомпонованих предиката је са глаголом *вршићи*. За овај модел декомпонованог предиката Радовановић тврди да има функцију експлицитног сигнала момента процесуалности у реализацији предикације о којој је реч (девербативна именица према овом типу значења по правилу је неутрална) или пак информише и о додатном моменту резултативности (*извршићи*) (Радовановић 1977: 70–71). Велики број примера декомпонованог предиката са овим семикопулативним глаголом, И. Лазић Коњик објашњава тиме што се уз глагол *вршићи* може појавити велики број именица различите семантике, што је последица специфичности његове семантике – глагол *вршићи* је глагол опште семантике и пуно значење добија тек у споју са именицом (Лазић Коњик 2006: 255):

Према колу повратне спреге, у току формулисања било које политике врше се процене о томе колика је вероватноћа да се о њој извештава као о реалном решењу (Пол. 2022); Председник Центра за проучавање глобализације Дејан Милетић напомиње

да све велике силе траже пукотине у нашем друштву као и начин да изврше утицај већи него што је то реално и што до сада имају (Пол. 2022); Где координатор служби безбедности и заменик премијера добија од нарко-картела криповане телефоне са „Скај“ апликацијама и врши комуникацију са њима (Пол. 2022); Припадници полиције врше интентивну поштрагу за несталим старицом, након што је у недељу расписана објава за несталим лицем (Нов. 2022); Ту информацију је за „Новости“ потврдила и мајка нестале дјевојчице, Весна Влајковић, која је рекла да нема никакве додатне информације о нестанку, као и да је случај пријављен полицији која врши истрагу (Нов. 2022); ЕУ врши притисак на Вучића јер Србија води независну политику (Пол. 2022); У припремној фази вежбе, команде и јединице реализују задатке на матичним локацијама, врши се провера стандардних оперативних процедура и пријем лица из резервног састава (Пол. 2022); Сумња се и да су М. К. и Р. Л. дужи временски период вршили физичко обезбеђење особе за коју су вршене ове провере кроз службене евиденције, као и његове породице, а заузврат су добијали новац и поклоне (Пол. 2022);

Имати и (Немати)

Након декомпонованог предиката са семикопулативним глаголом *вршити*, највише је примера пронађено са декомпонованим предикатима са семикопулативним глаголима *имати* и *дати*. За декомпоноване предикате са семикопулативним глаголима *имати* и *дати*, Стефанов тврди да се међу њима у одређеним контекстима може успоставити однос семантичке опозиције. Примере са *дати* карактерише објекатска усмереност радње исказане глаголском именицом, док је у примерима са *имати* могућа усмереност радње исказане глаголском именицом према субјекту, али она није преовлађујућа како је у примерима са *дати* (Стефанов 2011: 103).

Обрадовић има разазну жељу (Дан. 2021); Прелазак на исхрану биљног порекла за планету има исти утицај као укидање лета из Европе за САД (Нед. 2021); Стари често имају осећај да су на терету друштву (Пол. 2021); Искрено се надам да ће младе генерације имати срећу да упознају тај осећај (Пол. 2021); Хрватски председник Зоран Милановић изјавио је данас да Хрватска има обавезу само према НАТО (Пол. 2022); Када причам о националним интересима имамо друкчије схватање (Пол. 2022); Вучић: Немам намеру да децу шаљем у рат, одбранићемо се ако нападну (Пол. 2022); Муамер Зукорлић (СПП) оценио је да оба закона „имају интентивну осигурања пуног осећаја слободе и права грађана“ (Пол. 2021).

Дати (Давати)

У једној скупини глаголских перифраза уткана је компонента намере говорника да саговорнику пружи обавештење, како наводи Гордана Штрбац (Штрбац 2010: 80). Такав пример проналазимо унутар групе декомпонованих предиката са семикопулативним глаголом *дати* (нпр. *дати одговор* јесте обавештење које је иницирано постављањем питања). Слично бисмо објашњење могли применити и на примерима *дати савет* или *дати подршку*, јер се у овим примерима читава говорникова намера да саговорника наведе на акцију, односно саветује га или му нешто предлаже. На основу тих примера, примећујемо да је семикопулативни глагол *дати* најчешћи у споју са именицама које означавају одређену релацију међу учесницима, односно са именицама изведеним од глагола који подразумевају усмереност радње од једног ка другом учеснику. За примере декомпоновања типа *дати допринос* Ивановић наводи да је у питању декомпоновање глагола са иницијативном, односно каузативном компонентом у семантичком садржају (Ивановић 2017: 128).

Професор др Михајло Идворски Пупин био је талентован за науку и за проналазаштво, у чему је дао велики допринос човечанству (Пол. 2022); Суперкомпјутер прогнозирао финале Аргентина - Португал и дао одговор ко осваја Светско првенство Меси или Роналдо (Пол. 2022); Званични Кремљ дао одговор (Нов. 2022); Бајден је на једном колеџу ставио руке на рамена једне девојке која се налазила испред њега, а онда јој на уво дао савети (Пол. 2022); САД у замену траже да Узбекистан и Таџикистан дају подршку борби против тероризма у Авганистану (Нов. 2022).

Водити

У примерима декомпоновања са семикопулативним глаголима *водити* и *обавити*, какви су нпр. *водити преговоре* или *обавити разговоре* саопштава се комуникативна активност у којој се комуникација обавља наизменично уз активно учешће оба саговорника. Декомпоновања са именицама типа *разговор/преговор* нарочито су карактеристична за политички дискурс. С тим у вези, декомпоновање је у таквим примерима извршено првенствено због исказивања институционализованости радње, а тако и постизања неке врсте интелектуализације језика.

Још две земље Западног Балкана *воде преговоре* о приступању ЕУ, Србија од 2014. и Црна Гора од 2012. (Пол. 2022); На основу којих уставних овлашћења АВ уопште *води преговоре* о Косову и Метохији? (Дан. 2022); Према његовим речима, Пашићан не може да *води* ове *преговоре* (Нов. 2021); У „Водоводу и канализацији”, зрењанинском јавном предузећу у којем *бригу воде* о изградњи и одржавању градске канализационе мреже,... (Пол. 2022).

Обавити (Обављати)

Наиме, НБС је утврдила да једна банка има огроман број неактивних рачуна корисника (рачуна код којих по налогу клијената *нису обављане трансакције*, односно код којих није остварен прилив на рачун у последњих неколико година) (Пол. 2022); Припадници МУП-а су, по налогу ВЈТ у Београду, *обавили разговоре* са студенткињама које су се одазвале позиву полиције (Пол. 2022); Тужилаштво је полицији упутило захтев, преноси Танјуг, и да се прибаве снимци надзорних камера где су се догодили напади и да се *обави разговор* са особама које су га нападе (Пол. 2022); Могуће је *обавити разговор* са пописивачем и испред стана или куће (Нов. 2022).

Пружати

У примерима типа *пружити подршку* или *добити подршку* указује се на говорникову активност у функцији изрицања дозволе, слагања, док је у примеру *пружити вести* исказана намера обавештавања саговорника.

Дошли смо до информација да две велике државе *пружају подршку* Приштини (Нов. 2022); Заокруживањем рачуна грађани *пружају подршку* превремено рођеним бебама (Нед. 2021); *Пружају услуге* повратницима по Споразуму о реадмисији (Нед. 2021); SQUID и HUAWEI *пружају вести* о првенствима 2022. уз персонализовану услугу вести (Нов. 2022).

Добијати

Роми на југу Србије *добиају подршку* за озакоњење кућа (Нов. 2022).

Поднећии

Семикопулативни глагол *поднећии* налазимо у корпусу уз две именице: *предлоз* и *остшавка*. Иста именица, *предлоз*, пронађена је и унутар декомпонованих модела са семикопулативним глаголом *доставићии*. Како објашњава И. Лазић Коњик, у питању су именице термилошког карактера специфичне за оквири административног стила и одређене судске, а заправо скупштинске тематике (Лазић Коњик 2006: 255–256):

НЕМАЧКА, Француска, Данска, Шпанија, Италија и Чешка *поднеле су предлозе* за нове санкције Европске уније (Нов. 2022); Вучевић, Матић и Ристовски *поднели остшавке* на место посланика у Скупштини (Нед. 2022); Двери *поднеле предлоз* за допуну дневног реда (Нед. 2022).

Доставићии

Посланици у скупштини Црне Горе обавестили су раније председника Црне Горе да је *постшићнуи* политички *договор* да мандатар за састав владе буде Миодраг Лекић, дан након истека рока и након што је Ђукановић данас парламенту *достшавио предлоз* за скраћење мандата (Нед. 2022).

Изразићии

Експлицирање говорног чина исказивања, о ком говори М. Ивић (1988: 4), у нашем корпусу примећено је у оквиру примера декомпонованог предиката са семикопулативним глаголом *изразићии*. О истом питању говори и Милена Јакић, тврдећи да овакви семикопулативни глаголи имају особину да сажимају предикате независне и зависне изричне реченице, која је обично у функцији објекта (Јакић 2011: 161). Ово заправо значи да декомпоновани глаголи типа *изразићии жељу* или *изразићии очекивање* немају једночлани глаголски еквивалент, већ се могу заменити једино помоћу две глаголске лексеме моделом глагол *рећи* + изрична зависна реченица са предикатом *желети*: *изразићии жељу* / *рећи да жели*. Поред тога, конструкције *изразићии наду*, *изразићии жељу* и *изразићии очекивање* укључују компоненту која обавезно реферише о говорниковом односу према саговорнику или, како је овде случај, према предмету радње.

Недимовић *изразио жељу* да не буде у новој Влади (Дан. 2022); Вучић *је изразио наду* у скоро окончање сукоба и *изразио жељу* да завлада трајни мир (Нед. 2022); Он је такође изразио потребу за легитимним представљањем конститутивних народа (Нед. 2021); Председник Србије Александар Вучић *изразио је* данас *очекивање* да ће Србија и Црна Гора сва отворена питања наставити да решавају (Нед. 2022).

Издаћии

Семикопулативни глагол издати налазимо у корпусу само уз именицу *наређење* у три примера. Циљ оваквог декомпоновања јесте најпре еуфемизација исказа, о чему ће бити речи у наредном поглављу.

Руски медији пишу да је Путин *издао наређење* руској војсци (Нед. 2022); Према оптужници, сада покојни генерал бојник Јосип Чулетић, *је* у својству руководиоца Центра оперативног руковођења *издао наређење* оптуженом Микцу команданту (Пол. 2022); Пашићин и Пасечник јуче су објавили почетак евакуације грађана у Ростовку област у Русији, наводећи да *ће* председник Украјине Владимир Зеленски ускоро *издаћи наређење* за напад на Донбас (Пол. 2022).

Ујууиуиуи

Семикопулативни глагол *ујууиуиуи* налазимо само у једном примеру уз именицу *захтјев*, а декомпоновање је и овде извршено са намером еуфемизације исказа.

Тужилаштво је полицији *ујууиуило захтјев*, преноси Танјуг, и да се прибаве снимци надзорних камера где су се догодили напади и да се обави разговор са особама које су га нападе (Пол. 2022).

Донетии

Као и у претходна два примера, и семикопулативни глагол *донетии* налазимо у једном примеру, где је декомпоновање извршено са циљем еуфемизације.

Посебно одељење за сузбијање корупције Вишег јавног тужилаштва у Београду *донело је наредбу* о спровођењу истраге против глумца и продуцента Горана Шушљика због сумње да је извршио кривично дело злоупотреба положаја одговорног лица (Пол. 2022).

Износиии

Модел са семикопулативним глаголом *износиии* пронађен је у корпусу само једном. Као и у већини других примера, и у овом је до декомпоновања дошло због постизања ефекта озбиљности текста или његове институционализованости.

Романова *износи процене* да је у борбама сада можда и до 60.000 затвореника (Нед. 2022).

Држаиии

Компонента намере говорника да саговорнику пружи обавештење примењена је и у примерима са семикопулативним глаголом *држаиии* (семантика ових глагола своди се на изношење садржаја у виду ширег излагања).

Вучић на седници Скупштине УН, у среду *држи говор* (Нов. 2022); Вучић на Форуму „Појас и пут” *држи говор* (Дан. 2021).

Постиии

У примеру декомпонованог предиката *постиии договор* видимо дуготрајност процеса који је претходио крајњем резултату. Такође, ово декомпоновање извршено је са намером истицања институционализованости акције.

Посланици у скупштини Црне Горе обавестили су раније председника Црне Горе да *је постигнути* политички *договор* да мандатар за састав владе буде Миодраг Лекић, дан након истека рока и након што *је* Ђукановић данас парламенту *доставио предлог* за скраћење мандата (Нед. 2022).

4. Закључне напомене

Сprovedено истраживање потврђује да декомпоновани предикати представљају учесталу језичку црту публицистичког функционалног стила. Овај рад је имао за циљ препознавање модела декомпонованог предиката и разлога његове употребе. Треба посебно напоменути да модели и разлози декомпоновања о којима смо говорили нису резултат самосталног истраживања, веж су излистани из претходних и потврђени примерима из анализираног корпуса. Рад је најпре

представио разлоге декомпоновања предиката, пратећи закључке Милорада Радовановића о овом питању. Након тога су представљени модели декомпоновања кроз две велике групе: модел у ком глаголску компоненту чини копулативни глагол *јесам/бићи*, а уз њега долазе именице *Ndev* и *Nact* са семом процесуалности, као и модел који чине примери декомпонованог предиката са семикопулативним глаголом. Иако је србистичка литература у великој мери испитала овај језички проблем, континуирана фреквентност декомпонованог предиката у просторима публицистике и данас осигурава његову актуелност.

Све до сада речено показује да одабрани корпус потврђује постављену хипотезу о заступљености номинализованих конструкција, првенствено декомпонованог предиката у публицистичком функционалном стилу. Наша анализа обухватала је синтаксички план, али се одабрани корпус показао подстицајним и за испитивања са различитих других аспеката.

Извори

Политика: <https://www.politika.rs/scc/clanci/arhiva>, 20.04.2023.

Вечерње новости: https://www.novinarnica.net/novine/vecernje_novosti/arhiva, 20.04.2023.

Недељник: <https://www.nedeljnik.rs/tag/arhiva/>, 20.04.2023.

Данас: <https://www.danas.rs/tag/arhiva-danas/>, 20.04.2023.

Литература

Ивановић 2017: Јанко Ивановић, *Глаголска перифраза са функционалним глаголом даћи*, доступно на: <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/13697/ivanovic.j.dati.2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 20.04.2023.

Ивић 1988: Милка Ивић, *Још о декомпоновању предиката*, Јужнословенски филолог, 44, 1–5.

Јакић 2011: Милена Јакић, *О типологији декомпонованих конструкција у српском језику*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику, 54/1, 151–165.

Керкез 1998: Драгана Керкез, *Типови перифразиских предикатских конструкција према њиховим конститутивним елементима*, Међународни симпозијум изучавања словенских језика, књижевност и култура у инословенској средини, Београд, 183–190.

Киш, Ковачевић 2008: Наташа Киш, Јелена Ковачевић, *О степену анализизма декомпонованих предиката у правном стилу*, Прилози проучавању језика, 39, 233–243.

Коњик 2005: Ивана Коњик, *Прилог класификацији и лексикографској обради перифразиских предиката*, Српски језик, 10/1–2, 555–563.

Лазећ Коњик 2006: Ивана Лазећ Коњик, *Структура, функција и лексикографска обрада перифразиских предиката*, Зборник матице српске за филологију и лингвистику 49, 219–304.

Марковић 2013: Александра Марковић, *О типологији предиката у србистичи*, Српски језик 18, Београд, 579–593.

Мразовић-Вукадиновић 1990: П. Мразовић, З. Вукадиновић, *Gramatika srpsko hrvatskog jezika za strance. Sremski Karlovci*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića; Novi Sad: Dobra vest.

Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременог српског језика: прости*

- реченица, (у редакцији Милке Ивић), Београд, Нови Сад: Институт за српски језик, САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Радовановић 1977: Милорад Радовановић, *Декомпоновање предиката (на примерима из српскохрватског језика)*, Јужнословенски филолог, 33, 53–80.
- Радовановић 1990: Milorad Radovanović, *Spisi iz sintakse i semantike*, Novi Sad, Sremski Karlovci.
- Стефанов 2011: Мартин Стефанов, *Нека зајажња о декомпоновању предиката у српском књижевном језику с краја XIX и почетка XX века*, у: Милош Ковачевић (ур.), Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са V међународног научног скупа, Књ. 1, Књижевни (стандардни) језик и језик књижевности, Крагујевац: ФИЛУМ, Скупштина града, 101–111.
- Стојановић 2006: Андреј Стојановић, *Декомпоновани предикати у научном стилу српског језика*, Српски језик, 11/1–2, 223–239.
- Танасић 1995: Срето Танасић, *Декомпоновање глагола и структура просте реченице*, доступно на: <https://dais.sanu.ac.rs/bitstream/handle/123456789/5010/tanasic.dekomponovanje.glagola.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 20.04.2023.
- Тодоровић 2022: Стефан Тодоровић, *Перифразични глаголи као иманентна особина специјалних стилова савременог српског језика*, Крагујевац: Филолошко уметнички факултет.
- Топољинска 1982: Зузана Топољинска, *Перифразични предикатски изрази на међусловенским релацијама*, Јужнословенски филолог XXXVIII, 35–51.
- Трифунјагић 2007: Иван Трифунјагић, *Бирокрајизација језика у новинском тексту (нивои категоризације именичких појмова и декомпоновани предикати)*, Прилози проучавању језика, 38, 229–242.
- Штрбац 2010: Гордана Штрбац, *Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности*, Зборник матице српске за филологију и лингвистику, 53/2, 77–89.

DECOMPOSED PREDICATE IN JOURNALISTIC WRITING STYLE (EXAMPLES FROM DAILY AND WEEKLY PRESS)

Summary

The subject of this paper is the syntactic analysis of the decomposed predicate in the journalistic writing style. The aim of the research is to analyze the prevalence of the most productive models of the decomposed predicate and the reasons for decomposing the predicate. The models and reasons for decomposition are derived from previous studies and confirmed with examples from the analyzed corpus. The corpus for this research consists of electronic editions from the archives of daily newspapers that mainly report on current political and economic topics: *Politika*, *Novosti*, and *Danas* from 2021 and 2022, as well as a weekly newspaper, *Nedeljnik*. The selection of this corpus is motivated by the fact that the content of the mentioned newspapers mostly consists of articles on political topics, where the highest frequency of use of the decomposed predicate is expected. The hypothesis about the frequency of the decomposed predicate in the journalistic writing style, which this paper will examine, is established based on previous results of functional-stylistic research, which show a pronounced tendency towards nominalization and, therefore, the frequency of examples of the decomposed predicate in this style.

Keywords: decomposed predicate, nominalization, deverbal noun, journalistic writing style, effects of use

Ksenija Z. Ivković